

Viss kritik mot Arbete- och välfärdsnämnden i Kristianstads kommun för sättet att hantera en ifrågasatt bekräftelse av ett faderskap

Beslutet i korthet: Sedan faderskapet till ett barn fastställts genom bekräftelse framförde en annan man (AA) till Arbete- och välfärdsnämnden att det var han som var far till barnet. Nämnden inledde en faderskapsutredning. Under utredningen blev det klarlagt att AA var barnets far.

När socialnämnden ställs inför frågan om en faderskapsbekräftelse eventuellt är oriktig, har socialnämnden inte någon självständig rätt att besluta om eller hos rätten ansöka om förordnande om blodundersökning eller annan undersökning. Skulle det efter det att faderskapet blivit fastställt komma till nämndens kännedom att en man, som inte tidigare har varit föremål för sådan undersökning, har haft samlag med modern under konceptionstiden, kan nämnden verka för att de berörda frivilligt genomgår en rättsgenetisk undersökning. Nämndens uppgift i ett sådant fall är emellertid endast rådgivande/stödjande.

I beslutet riktas ingen kritik mot att nämnden aktivt verkade för att fastställa faderskapet till ett barn. Däremot anför JO bl.a. att nämnden under sitt arbete med faderskapsfrågan synes ha utgått från att nämnden hade andra och längre gående befogenheter än de som nämnden har när riktigheten av en faderskapsbekräftelse ifrågasätts. Nämnden borde därför inte ha inlett någon utredning utan borde ha stannat vid att ge råd och stöd till de berörda. Nämnden kan inte undgå kritik för sitt sätt att hantera saken.

Bakgrund

BB födde dottern CC den 21 april 2010. DD bekräftade faderskapet den 27 maj 2010. Samma dag godkände BB och Arbete- och välfärdsnämnden i Kristianstads kommun (delegationsbeslut) DD:s bekräftelse.

Den 18 oktober 2010 framförde AA till Arbete- och välfärdsnämnden i Kristianstads kommun att det var han som var far till barnet. Nämnden beslutade följande dag, den 19 oktober, att inleda en utredning rörande faderskapet. Nämnden erhöll under arbetet med utredningen bistånd av Socialnämnden i Lunds kommun.

Under nämndens utredning blev det klarlagt att det var AA som var far till barnet.

På talan av CC, som företräddes av en god man, förklarade Kristianstads tingsrätt i en dom den 22 september 2011 att DD:s bekräftelse av faderskapet saknade verkan

mot DD. Den 2 november 2011 godkände nämnden AA:s bekräftelse av faderskapet.

Anmälan

BB klagade till JO på familjerättsenheterna vid arbete- och välfärdsförvaltningen i Kristianstads kommun och socialförvaltningen i Lunds kommun. Hon anförde att hon inte blivit bemött på ett korrekt sätt. BB anförde bl.a. följande.

Efter en tid har jag nu förstått, att ärendet eventuellt inte kört enligt gällande lagstiftning, och att det sannolikt är därför som jag blir så märkligt bemött:

1. Den presumtive fadern har aktualiserat ärendet
2. Man får inte från myndighetshåll, vad jag förstår, tvinga en mor till provtagning (inte ens med vaga hot, utgår jag från).

Utredning

JO inhämtade arbete- och välfärdsförvaltningens akt i det ärende som inleddes med anledning av AA:s uppgift om att det var han som var far till CC. Vidare inhämtade en tjänsteman vid JO:s expedition upplysningar per telefon från familjerättsenheten i Lunds kommun.

JO remitterade därefter anmälan till Arbete- och välfärdsnämnden i Kristianstads kommun för yttrande. I remissen angavs att nämndens yttrande skulle avse det som BB hade angett i punkterna 1 och 2 i anmälan (de punkterna återges ovan).

I sitt remissvar anförde nämnden i huvudsak följande.

Ärendet aktualiserades 2010-10-18 från annan enskild (presumtiva fadern) och 2010-10-19 fattades beslut att inleda faderskaps- föräldraskapsutredning, med hänvisning till Arbete och välfärdsnämndens skyldighet att försöka utreda faderskapet till ett barn, om barnet har sin hemvist i Sverige, 2 kap 1 § Föräldrabalken (FB).

Den presumtive fadern kontaktade familjerätten och berättade att han gjort ett eget DNA-test (via nätet) på sig och CC när han träffat henne tillsammans med modern, testet visade att han var biologisk fader till CC. Dessa uppgifter var tillräckliga för att nämnden skulle inleda en faderskapsutredning. När utredaren kontaktade modern uppgav även hon att det fanns en möjlighet att den presumtive fadern skulle kunna vara den biologiske fadern.

Utredaren har inte uppfattat att modern inte velat medverka till provtagning, men hon har varit svår att nå, både via telefon och brevlades, vilket innebar att utredningen fördröjdes. Utredaren såg det som nödvändigt att informera modern (enligt socialstyrelsens riktlinjer) om barnets rätt att veta sitt ursprung samt om nämndens skyldighet att utreda och fastställa ett korrekt faderskap. Vidare informerades modern om hur viktigt det är för barnet att föräldraskapet blir rätt fastställt bl.a. ur rättslig och social synvinkel samt att barnet kunde riskera att mista rätten till underhållsstöd.

BB fick del av och yttrade sig över remissvaret.

Bedömning

De grundläggande bestämmelserna om faderskap till barn och socialnämndens medverkan vid fastställande av faderskap finns i 1 kap. och 2 kap. föräldrabalken (FB).

Är vid barnets födelse modern gift med en man ska, enligt 1 kap. 1 § FB, denne anses som barnets far. Rätten ska förklara att mannen i äktenskapet inte är far till barnet bl.a. om det är utrett att modern haft samlag med annan än mannen under den tid barnet kan vara avlat och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har avlats av den andre (1 kap. 2 § FB).

Om det inte föreligger ett fall som avses i 1 kap. 1 § eller om rätten enligt 1 kap. 2 § meddelat förklaring att mannen i äktenskapet inte är far till barnet fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom (1 kap. 3 § FB).

Bekräftelse av faderskap sker skriftligen och ska bevittnas av två personer. Bekräftelsen ska, enligt huvudregeln, godkännas av socialnämnden och av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet (1 kap. 4 § första stycket FB). Om det senare visas att den som lämnat bekräftelse inte är far till barnet, ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan mot honom.

Ska inte enligt 1 kap. 1 § FB en viss man anses som far till ett barn som står under någons vårdnad, är socialnämnden enligt 2 kap. 1 § FB skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om barnet har hemvist i Sverige. Skyldigheten att inleda utredning och att se till att faderskapet fastställs åligger socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört (2 kap. 2 § FB). Talan om fastställande av faderskap väcks av barnet. I ett fall som avses i 2 kap. 1 § FB förs barnets talan av socialnämnden. Även modern och en särskilt förordnad vårdnadshavare får föra barnets talan.

Nämnden har i sitt remissvar uppgett att beslutet att inleda en utredning grundades på 2 kap. 1 § FB. Enligt den bestämmelsen ska nämnden, som framgår av det ovan anförda, inleda en utredning när det inte finns någon som ska anses som far till barnet. Bestämmelsen gäller alltså inte när nämnden finner skäl att ifrågasätta riktigheten av en bekräftelse av faderskapet. Att nämnden synes ha grundat sitt beslut att inleda en utredning på en bestämmelse som inte var tillämplig är givetvis i sig inte tillfredsställande. Detta innebär emellertid inte att det var fel av nämnden att verka för att faderskapsfrågan blev utredd.

Som framgår av 1 kap. 4 § FB ska rätten förklara att en bekräftelse saknar verkan mot en man om det senare visas att han inte är far till barnet. Det regleras varken i föräldrabalken eller någon annan lag vem som har rätt att föra talan om ogiltigförklaring av en bekräftelse av faderskap. Det torde dock stå helt klart att det inte är möjligt för en man, som påstår sig vara far till ett barn, att väcka talan om att en

annan mans bekräftelse av faderskapet ska förklaras sakna verkan. Socialnämnden har inte heller rätt att väcka en sådan talan, vare sig för egen eller för barnets del.

När det gäller att bestämma ett faderskap är det ofta nödvändigt att utföra en rättsgenetisk undersökning. Bestämmelser om sådan undersökning finns i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap. Enligt 1 a § första stycket i den lagen kan rätten, sedan ett faderskap har fastställts genom bl.a. en bekräftelse, förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper. Har faderskapet fastställts genom bekräftelse, kan förordnande om undersökning meddelas i mål om att bekräftelsen saknar verkan mot den som har lämnat den. Har någon talan inte väckts om att bekräftelsen saknar verkan, prövas frågan om förordnande om undersökning enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Ett sådant förordnande kan begäras av den som kan vara part i ett mål om att bekräftelsen saknar verkan (1 a § andra stycket lagen om blodundersökning m.m.).

När socialnämnden ställs inför frågan om en faderskapsbekräftelse eventuellt är oriktig, har socialnämnden inte någon självständig rätt att besluta om eller hos rätten ansöka om förordnande om blodundersökning eller annan undersökning. Skulle det efter det att faderskapet blivit fastställt komma till nämndens kännedom att en man, som inte tidigare har varit föremål för sådan undersökning, har haft samlag med modern under konceptionstiden, kan nämnden verka för att de berörda frivilligt genomgår en rättsgenetisk undersökning. Går inte detta, får nämnden söka förmå modern eller den man som bekräftat faderskapet att ansöka om denna undersökning. Nämnden kan också aktualisera frågan om att utse en god man för barnet som får ta ställning till bl.a. om barnet ska ansöka om en rättsgenetisk undersökning. Nämndens aktivitet är beroende av hur starkt intresset av att erhålla en undersökning kan vara i det särskilda fallet. Om barnet är vuxet har nämnden ingen rätt att verka i ärendet (jfr prop. 1982/83:8 s. 13).

I det aktuella fallet var det varken modern, BB, eller den man, DD, som hade bekräftat faderskapet som kontaktade nämnden. Det var istället AA som uppgav att han var barnets biologiske far. AA lämnade uppgifter som talade för att hans påstående var riktigt och jag har givetvis inte någon invändning mot att nämnden kontaktade BB och DD i anledning härav. Däremot kunde nämnden, som jag anförde ovan, inte för egen del vidta någon åtgärd mot BB:s eller DD:s vilja i syfte att klarlägga om DD:s bekräftelse var oriktig. Nämndens uppgift har varit endast rådgivande/stödjande och nämnden borde därför, enligt min mening, inte ha inlett någon faderskapsutredning.

Enligt en journalanteckning den 24 november 2010 överenskom handläggaren med bl.a. BB om provtagning. BB synes anse att nämnden utövade påtryckningar mot henne för att hon skulle lämna prov så att en undersökning av faderskapet skulle kunna ske. I remissvaret finns det uppgifter som talar för att nämnden utsatte BB för övertalning som måhända inte är helt förenlig med nämndens uppgift i ett fall

som detta. Handläggaren synes bl.a. ha sagt till BB att det var nämndens "... skyldighet att utreda och fastställa ett korrekt faderskap".

Utifrån nämndens remissvar kan jag inte dra någon annan slutsats än den att nämnden misstog sig på vilken roll nämnden har när riktigheten av en faderskapsbekräftelse ifrågasätts. Detta misstag och – som en följd därav – beslutet att inleda en faderskapsutredning kan ha misslett BB i fråga om hennes möjlighet att, i vart fall i detta skede, motsätta sig att lämna det efterfrågade provet.

Sammanfattningsvis finner jag i och för sig inte skäl att rikta någon kritik mot att nämnden aktivt verkade för att klarlägga faderskapet till CC. Jag har inte heller funnit annat än att BB samtyckte till att lämna ett prov för att en rättsgenetisk undersökning skulle kunna utföras. Däremot synes nämnden under sitt arbete med faderskapsfrågan ha utgått från att nämnden hade andra och längre gående befogenheter än de som nämnden har när riktigheten av en faderskapsbekräftelse ifrågasätts. Nämnden borde därför inte ha inlett en utredning utan borde ha stannat vid att ge råd och stöd till de berörda. Om då någon av de berörda inte hade velat medverka i utredningen hade nämnden haft att överväga att väcka frågan om förordnande av god man för barnet, som skulle ha kunnat ansöka hos domstol om en rättsgenetisk utredning.

Faderskapsfrågan kom att bli avgjord genom att det senare utsågs en god man för CC som för CC:s räkning förde talan i domstol rörande den ifrågasatta bekräftelsen. Det kan därför sägas att nämndens agerande inte medförde några egentliga olägenheter för någon enskild. Nämndens agerande kan emellertid ha gett BB det intrycket att det inte var frivilligt för henne att följa nämndens uppmaning att lämna prov. Det är i så fall inte tillfredsställande. Det är självfallet av stor vikt för förtroendet för socialtjänstens verksamhet att nämnden agerar inom de ramar som lagstiftningen anger. Nämnden kan därför inte undgå kritik för sitt sätt att hantera den ifrågasatta bekräftelsen av faderskapet.

Vad som har förekommit i övrigt föranleder inte något uttalande från min sida.

Med den kritik som uttalats ovan avslutas ärendet.